Woningen met een aarden vloer zonder drempel, woningen waarin het regenwater na iedere bui binnenstroomt, zoodat de menschen in de woningen tot aan de knieën in het water moeten waden, woningen waar de wind doorheen blaast vanwege de vele openingen en reten... en in dit soort woningen huizen zelfs Europeanen. Op Peneleh staan kampongs, waarin men in den regentijd kan spelevaren. Wanneer het water eindelijk is weggezakt, leven de menschen daar nog dagen en weken lang temidden van stinkenden modder. In de benedenstad staan krotten, te vies voor zwijnen; toch wonen er menschen in. Het sterfte-percentage in de kampongs Krambangan en Pesapen bedraagt pl.m. 100 pro mille tegen 20 tot 30 in andere kampongs in de bovenstad gelegen. Tengevolge van dezen toestand heerschen in de meeste kampongs allerlei ziekten, vooral koorts".

„Bij de door de Javanen bewoonde „huizen" in de steden is vaak een klein achtererfje. Men graaft er een gat en doet er zijn behoefte in. Raakt het zoowat vol, dan graaft men er een ander naast en gooit het eerste met wat aarde dicht. — In sommige streken bestaat de gewoonte de huizen op palen te bouwen. In den vloer maakt men een opening, die soms door al de bewoners en ten allen tijde, soms alleen door vrouwen en kinderen bij ziekte gebruikt wordt om er door te defaeceeren. Honden en kippen eten 't dan op en zoo heeft men er niet meer last van — meent men!"

„Zoó is de toestand in vele kampongs van Batavia, de hoofdstad van Nederlandsch-Indië, de koningin van het Oosten! Men kan nagaan hoe het er in andere steden mee gesteld is.

„De eenige wezens, die er goed kunnen tieren, zijn die, welke geboren worden in vuil, of er zich mee voeden. Dit zijn er zeer, zeer vele, helaas! Dorado's zijn het voor muskieten, luizen, vliegen, gladakkers en kakkerlakken. Voor menschen zijn de stadskampongs bagno's."—Ennatuurlijkhaarden en broedplaatsen van infectie.

Uit een verordening op Cheribon, lichten wij het volgende. Het geeft een vrij juist beeld van sommige ergerlijke toestanden.

„Het is verboden de openbare marktplaatsen en begraafplaatsen als woonplaats of als nachtverblijf te bezigen.

„Zich in drinkwaterleidingen te baden, zijn vee daarin te laten baden of daaruit te laten drinken, zich op den openbaren weg met water uit de drinkwaterleidingen te reinigen of te baden, dan wel die leidingen op eenige andere wijze te verontreinigen.

„Buffels en ander vee te laten baden en loopen in de door de hoofdplaatsen of dessa's loopende waterleidingen."

Is het niet goed, dat zooiets verboden wordt? hooren we U vragen. Zeker, het is goed, maar het was beter, neen, noodzakelijk, indien de drinkwaterleiding zoodanig was beschermd, dat verontreiniging was buitengesloten!

We zouden U nog meer kunnen aanhalen: over het ontstaan van vreeselijke ziekten, waarvan de uitbreiding meestal op rekening van het tropisch klimaat wordt gesteld; over den ergerlijken toestand waarin de woningen van vele ambtenaren verkeeren; over het wonen van gehuwde militairen in de kazernes. Vaak huizen man, vrouw, kinderen en een ongetrouwde collega in één kamer; man en vrouw op de slaaptafel, kinderen eronder, en indien de collega uit een gevoel van bescheidenheid geen plaatsje zoekt in de vrije natuur, slaapt deze nog elders in het vertrek, waar de lucht van allerlei onwelriekende geuren bezwangerd is.

Er zou nog veel meer zijn aan te halen; maar het is zóo reeds voldoende. Wij voelen ons toch reeds gedrongen U onze verontschuldigingen aan te bieden voor de weinig „aantrekkelijke" lectuur. Eén geruststelling hebben wij: het is niet onze schuld; wij hadden gaarne het tegenovergestelde van ons Indië verteld.

* * *

Heeft de heer Tillema ongelijk, als hij aandringt op verbetering? Is het niet de plicht van Nederland om te waken voor het wel en wee van haar blanke en bruine onderdanen, die in deze, haast ondenkbare, omstandigheden moeten leven? Want hoe kan men de bevolking geestelijk economisch sterker maken, wanneer men niet zorgt voor meer gezondheid?

De heer Tillema is geen Multatuli: hij heeft niets van het hartstochtelijke van dezen en zijn boek mist alle kwaliteiten, waarom de „Max Havelaar" gelezen en herlezen wordt; maar zijn boek is helder, zakelijk en gedocumenteerd: eén lange, sombere aanklacht tegen wie door nalatigheid of onkunde meegewerkt hebben om 'ons schoone rijk van Insulinde te laten in de klauwen van cholera, pest en andere vreeselijke ziekten, tot schade van Indië zelf en haar voogd: Nederland. Wij wenschen, dat het boek de belangstelling en gevolgen mag hebben, die het verdient en dat er nù eens iets gedaan zal worden om te trachten Indië en haar bevolking te redden van den ondergang, die het bedrijgt. Dat nu de daad zal komen! Het is hoog tijd!

Frederik E. Jeltsema.

Frederik E. Jeltsema werd 4 October 1879 te Uithuizen geboren. Hij begon zijn artistieke studies aan de academie van Beeldende Kunsten te Amsterdam in 1895, waar hij de leerling was van Ferd. Leenhoff. De jonge beeldhouwer gaf weldra blijken van bewonderenswaardige gaven: reeds in 1900 verkreeg hij zijn eerste opdracht, een relief voor de graftombe van onzen beroemden aardkundigen Staring te Lochem. In 1901 ging hij naar Rome, waar hij de leerling werd van Pier Pander: hier kwam hij sterk onder den indruk der beeldhouwwerken der antieke kunst, wat een belangrijken invloed op zijn talent uitoefende. Het werk, waarmede hij in 1902 de Prix de

Rome verwierf, „la Douleur", is hem geïnspireerd geworden door Renaissance studies. Van 1903—1906 woonde Jeltsema te Parijs, waar hij leerling was van Chaplain en verschillende schitterende medailles vervaardigde. Van dezen tijd dagteekent ook een groep van groote inspiratie „la Maternité", die door de Nederlandsche Regeering is aangekocht en in de Academie van Beeldende Kunsten te Amsterdam bewaard wordt. Na te München gewerkt te hebben in de verzameling van gedenkpenningen, vervaardigde Jeltsema de medailles van H. W. Mesdag, en mevr. van Calcar-de Boer. Nu ging Jeltsema te Florence studeeren, waar hij twee groote werken in marmer vervaardigde, een „Bacchante" van intense levenskracht getuigende (nu te Munchen) en „la Jurtice" ook aangekocht door het Nederlandsch gouvernement. Daarna vestigde zich de beeldhouwer te Scheveningen. Onder zijn voornaamste werken moeten genoemd worden de medailles van Dr. W. S. van Leeuwen, oud-burgemeester van Amsterdam, vice-president van den Raad van State; van Prof. Dr. Van der Waals, die in 1910 den Nobelprijs verwierf, de plaquette Nieuws v. d. Dag, de medaille van Pulchri Studio, de borstbeelden van mevr. van Calcar-de Boer, van mevrouw Mesdag- van Houten, van prof. J. Kraus, oud-minister; het miniatuur-borstbeeld van Ferd. Leenhoff; een relief „de Dans"; een vrouwenfiguur in brons, vol gratie en harmonie, geïnspireerd door Duncan; n paard in vreedzame, stemmingsvolle rust; een vrouwenfiguur van subtiele schoonheid en groote emotie „Amoureuse au Désespoir" en het beeldhouwwerk „La Conscience" voor het Vredespaleis, enz. Jeltsema heeft verscheidene bekroningen verworven o.a. de gouden medaille van de Academie van Beeldende Kunsten te Amsterdam in 1904; een zilveren op de Internationale Tentoonstelling te

Brussel in 1910 en een dito medaille op de tentoonstelling van Gent, voor zijn inzending van medailles en het marmeren borstbeeld van mevrouw Calcar-de Boer, vol expressief leven. Door de commissie tot het oprichten van een standbeeld voor Johan de Wit, werd de uitvoering hiervan aan den talentvollen jongen kunstenaar opgedragen. Zijn ontwerp werd direct door de commissie goedgekeurd; de beeldhouwer heeft er in krachtige, sobere lijnen de machtige figuur en stralende majesteit van Johan de Wit weergegeven. Dit monument zal in den Haag in de nabijheid der Gevangenpoort geplaatst worden.

Hierbij reproduceeren wij het portret van Jeltsema en een drietal van zijn werken. De foto's van zijn oeuvre geven een goed idee van de artistieke gaven van dezen talentvollen kunstenaar.

K.

DE TUINBANK

HUMORESKE DOOR P. S.

Muller was gepensionneerd kapitein van het Nederlandschindische leger en sleet, als zoovele oud-Indischgasten, thans zijn dagen op een der mooiste plaatsjes van Gelderland met vrouw en dochter. Muller's vrouw was uit Europeesche ouders in Indië geboren, en dat was misschien een der oorzaken van de eenigszins donkere teint, het koolzwarte haar en de donkere oogen van de vierentwintigjarige Tilde.

Muller's vrouw was een zachtzinnig, volgzaam vrouwtje, wat maar heel goed was; wanneer Muller een vrouw gekozen had, met een eenigszins opvliegend temperament, zouden ongelukken aan de orde van den dag geweest zijn, want Muller was een man met een zeer gemoedelijken aard zoolang hij niet driftig was, doch als eenmaal zijn drift was gaande gemaakt, was hij een woedenden stier gelijk en er werd niemand gevonden, die hem weerstond. Alleen zijn dochter Tilde trok zich van Papa's drift heel weinig aan; die maakte blijkbaar geen indruk op haar en, of papa driftig was of niet, ze ging haar gewonen gang.

Naast kapitein Muller woonde een oude vriend van hem, een vriend uit Indië. Met „naast" bedoel ik dan het eerstvolgend villatje, want de kapitein had om zijn huis een vrij uitgestrekten tuin. Die vriend uit Indië had een zoon van omstreeks denzelfden leeftijd als Tilde en wat was nu natuurlijker dan dat die beiden een paar werden? Van die opinie waren tenminste de wederzijdsche ouders, doch het was toch ook wel eenigszins noodig dat Tilde tot die opinie overhelde om de plannen van het echtpaar Muller en het echtpaar Brongers, dit was de naam der buren, tot werkelijkheid te maken. En of het er Tilde nu om te doen was haar vader flink driftig te maken of Piet Brongers in een zenuwlijder te herscheppen, dit blijve in het midden, doch een feit was het, dat Tilde nu eens deed of Piet wel kans van slagen zou hebben en den volgenden dag hem absoluut negeerde. Je wist niet wat je aan Tilde had.

Vanavond was het de gewone wekelijksche kaartavond van het bejaarde viertal, en, in het spel verdiept, zaten ze op de warande, terwijl het rossig licht van de petroleumlamp z'n gloed op niet meer al te vaste handen en peper- en-zout-kleurige haren schijnen liet. Piet Brongers speelde zeker weer ergens een partijtje biljart en Tilde was waarschijnlijk boven op haar kamer.

De avond verliep zooals alle kaartavonden zonder uitzondering nu reeds vier jaren verloopen waren en toen het elf uur was wenschte men elkaar welterusten.

„Waar was Tilde nu weer vanavond?" bromde Muller bij het ontkleeden.

„Die zal wel boven gebleven zijn, man," antwoordde zijn vrouw.

„Altijd dat eeuwige boven blijven, daar moet ook maar's een end aan komen. Als die meid geregeld beneden was zou Piet ook wel meer hier komen, maar die jongen heeft natuurlijk bij vier ouwe menschen ook niks."

„Zeg het Tilde dan," opperde mevrouw argeloos.

„Hoe kun je dat nou zeggen," kwam Muller al met verheffing van stem. „Kan ik ze bij d'r lurven nemen en hier neer zetten? Als ik zeg, Tilde, je blijft vanavond hier, dan gaat Tilde vanavond uit, snap je dat? En als ik zeg, Tilde, je moet vanavond uit, dan blijft Tilde vanavond hier."

„Dan moet je zeggen: Tilde, je moet vanavond uit," grappigde Mevrouw Muller, „dan weet je, dat ze niet uitgaat, man."

„Vrouw," schreeuwde Muller, „je houdt me niet voor den gek, dat verdraag ik niet en..."

„Nou vent, wees kalm, 't was maar een aardigheid," suste mevrouw dadelijk. Als haar echtgenoot haar „vrouw" noemde, werd hij geweldig, dat wist ze; hij was het dan nog niet, maar hij werd het, wanneer hij niet onmiddellijk gekalmeerd werd. Dit scheen haar nu gelukt te zijn, want hij bromde maar iets, dat intusschen voor haar verloren ging en in goede harmonie legden ze beiden zich ter ruste.

Den volgenden morgen, mevrouw maakte juist het ontbijt klaar en Tilde was nog boven, werd met een geweldigen slag de voordeur in het slot gesmeten. De heer Muller kwam van zijn morgenwandeling thuis. Mevrouw hoorde onmiddellijk aan het vreeselijk snuiven, dat er iets bijzonder ergs moest hebben plaats gehad en met het beboterde mes in de eene en een half gesmeerd kadetje in haar andere bevende hand, wachtte ze op de dingen die komen zouden.

De heer Muller snoof nog achter de deur, doch dit duurde geen twee seconden, want, de groote panama achterop het hoofd, waardoor het van woede paarse gelaat in al zijn verschrikking te voorschijn kwam, huppelde hij als 't ware de kamer in.

Tweemaal achtereen hakkelde hij „vrouw", „vrouw" en liet zich toen in een serrestoel zakken. Mevrouw sloeg de schrik om 't hart, ten eerste omdat hij twee maal „vrouw" zeide en ten tweede omdat hij daar nu zoo machteloos in dien stoel was neergezonken en om zoo te zeggen klaar lag om een beroerte van woede te krijgen. Toen ze hem echter naderde, heel voorzichtig, met een weinig eau de Cologne, om z'n hoofd wat te betten, sprong hij als een elastnieken bal omhoog en brulde:

„Weet je, weet je waar Tilde gisteravond geweest is?"

„Neen," fluisterde Mevrouw.

„Die heeft gisteravond op de bank in den tuin zitten vrijen, hoor je me?" schreeuwde Muller.

„Hè? Wat?" vroeg Mevrouw. — „Zitten vrijen!" balkte Muller en zwaaide met zijn armen door de lucht, „wat duvel, weet jij niet wat vrijen is?"

Toen was het Mevrouws beurt om in den stoel te zinken, terwijl ze lispelde. „Hoe weet je 't?"

„Van den tuinman," trompette Muller, „ja, 't is mooi, 't is prachtig! Daar mot je van je eigen tuinman hooren, dat je dochter gisteravond met den een of anderen slampamper op de tuinbank heeft gezeten, 't is een schande!"

Muller's armen schenen nu wel wat vermoeid te worden van het zwaaien, want hij liet ze langs z'n lichaam zakken en begon met zijn voeten te stampen.

„Met wien?" vroeg zijn vrouw.

„Ja, als ik dàt wist," en Muller knarste op de tanden, „als ik dàt wist, dan gebeurden er moorden en doodslagen."

Er kwam een uitdrukking op Mevrouws gelaat, die mijnheer Muller deed veronderstellen dat zijn vrouw blij was, dat hij het dan maar niet wist. Daarom vervolgde hij snel:

„Maar morgenavond, wat zeg ik, morgenavond? Neen, dezen avond weet ik het. Houd je mond tegen Tilde, vrouw, dàt wil ik je alleen maar zeggen. Zoo'n meid, die me daar een prachtige partij kan doen met een jongen, als Piet Brongers, die gaat me daar...."

Verder hoorde Mevrouw niets meer, alleen nog wat gesnuif in de verte, want Muller was de kamer weer uit.

In den namiddag sloop de heer Muller als een dief door zijn eigen tuin en naderde behoedzaam de tuinbank, die onder een ouden eik eenigszins ter zijde van de oprijlaan stond. Voorzichtig keek hij rond en grabbelde toen iets uit zijn zak, dat bij nadere beschouwing een flink stuk krijt bleek te zijn. Met een bijna satanischen trek op zijn anders